

Göç Hareketleri Bağlamında Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri

Erol Nagaş *

Özet: Dünya tarihi boyunca insanlar çeşitli nedenlerle göç hareketlerinde bulunmuş, ülkeler ve toplumlar bu göç hareketleri sonucunda birçok siyasal, ekonomik ve toplumsal etkiye maruz kalmıştır. Tarihin ilk çağlarında meydana gelen kavimler göçünden modern zamanlardaki, savaşlar ve ekonomik krizler nedeniyle ortaya çıkan göçlere kadar her biri dünya tarihini derinden ayrı ayrı etkileyen önemli olaylardır. Bu bağlamda Avrupa ülkelerinin birbirleri arasında ve Türkiye – Avrupa ülkeleri arasında meydana gelen göç hareketleri tarihi açıdan oldukça dikkat çekici etkilere sahiptir. Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Balkan göçmenleri konusunu ele alış şekli ve bu bağlamda ortaya çıkan 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu ile bugünkü göç sorununu ele alış şekli farklılık göstermektedir. Bunun yanında özellikle Avrupa Birliği'nin (AB) kurulmasından sonra birliğin ortaya koyduğu göçmen politikaları ve bu bağlamda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bazı ülkelerle farklı zamanlarda yaptığı geri kabul anlaşmaları birliğin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısını yakından etkilemektedir. Bu çalışmada göçle ilgili kavramlar, bu konuda ortaya çıkan sorunlar, Türkiye ve AB'nin göç tarihi ve bu göç hareketlerinin Türkiye – AB ilişkilerine etkileri, en nihayetinde Türkiye ve AB'nin imzaladığı

* Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü. Orcid ID: 0000-0002-3028-007X. nagaserol@gmail.com

geri kabul anlaşması ile bu geri kabul anlaşmasının etkileri ele alınmıştır. Amaç, Türkiye ile AB arasındaki tarihsel süreç, üyelik müzakereleri ve vize serbestisi gibi konuların göç krizinden nasıl etkilendiğini ve geri kabul anlaşmasının her iki taraf için de önemini ortaya koymaktır. Çalışmada konuyla ilgili akademik makalelerden, internet sitelerinden, AB resmi istatistik kurumu Eurostat'ın 2022/10 AB vatandaşlık başvuru istatistikleri ve TÜİK'in 2019 yılı itibarıyla Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçmen istatistiklerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, Geri Kabul Anlaşması, Göçmen, Mülteci, Geçici Koruma Statüsü

Abstract: Throughout the history of the world, people have migrated for various reasons, and countries and societies have been exposed to many political, economic, and social effects as a result of these migration movements. From the migration of tribes that took place in the first ages of history to the migrations that occurred due to wars and economic crises in modern times, each of these is important events that affect deeply the history of the world. In this context, migration movements amongst European countries and between Turkey and European countries have historically had striking effects. The way Turkey dealt with the issue of Balkan immigrants that emerged after the War of Independence and the way it handles the current migration problem with the Settlement Law No. 2510 of 1934, which emerged in this context, differ. In addition, especially after the establishment of the European Union (EU), the immigration policies of the union and in this context, the readmission agreements with some countries, including Turkey, closely affect the political, social, and economic structure of the European Union. In this study, the concepts related to migration, the problems that arise in this regard, the history of migration of Turkey and the European Union and the effects of these migration movements on Turkey - European Union relations, ultimately the readmission agreement signed by Turkey and the European Union and the effects of this readmission agreement are

discussed. The aim is to reveal how the historical process between Turkey and the European Union, membership negotiations and visa liberalization were affected by the migration crisis and the importance of the readmission agreement for both parties. In the study, detailed relevant academic articles, websites, 2022/10 EU citizenship application statistics of the EU official statistical institution Eurostat and TÜİK's statistics on immigrants coming to and leaving Turkey as of 2019 were used.

Keywords: Turkey, European Union, Readmission Agreement, Immigrant, Refugee, Temporary Protection Status

Giriş

Son yıllarda Suriye İç Savaşı, Arap Baharı ve Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan göçmen krizi başta Türkiye ve AB ülkeleri olmak üzere dünya çapında birçok yerde toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda tartışmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada öncelikle sıklıkla birbirine karıştırılan sığınmacı, mülteci, geçici koruma statüsü ve göçmen kavramları açıklanarak bir kavramsal çerçeve oluşturulacaktır. Daha sonra göç hareketliliği bağlamında Türkiye ve AB tarihi incelenerek konunun tarihsel süreci ve güncel durumu yasal anlaşmalar ve istatistiki veriler çerçevesinde ortaya konulacak, Türkiye'nin yıllar içinde göçmen politikasına bakış değişikliği yine yasal değişiklikler ışığında incelenecektir. Ardından Türkiye ve AB arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması incelenecek, bu anlaşma çerçevesinde verilen sözler ve taahhütler ortaya konulacaktır. Bu çalışmanın amacı, Geri Kabul Anlaşması'nı merkeze alarak Türkiye – AB arasındaki göç hareketlerini incelemektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Geri kabul anlaşmasını anlayabilmek için öncelikle çoğu kez birbiri yerine kullanılan sığınmacı, geçici koruma statüsü, mülteci ve göçmen kavramlarını iyi anlamak gerekir. Farklı yasal haklara sahip bu statüler çoğu kez birbirlerinin yerine kullanıldıkları için geri kabul anlaşması tartışmalarının da bulanık bir zeminde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

1.1. Sığınmacı Kavramı

Sığınmacı kavramının en yalın haliyle tanımını Uluslararası Af Örgütü yapmaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün tanımına göre sığınmacı; ülkesinde yaşadığı ağır nitelikteki insan hakları ihlalleri ve zulüm nedeniyle bir başka ülkeye korunmak amacıyla sığınan, bununla birlikte hukuki olarak henüz mülteci statüsüne kabul edilmemiş ve sığınma başvurusunun sonucu için bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2022)

1.2. Mülteci Kavramı

Sıklıkla diğer kavramlarla karıştırılan ve Türkiye'de geçici koruma statüsündeki kişilerin durumu tartışılırken sıklıkla kullanılan mülteci kavramı ise tamamen farklı bir içeriğe sahiptir. Mülteci kavramı, Türkiye'nin de imzacıları arasında yer aldığı 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 61. Maddesinde tanımlanmaktadır. Buna göre mülteci; *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylardan dolayı; mensubu olduğu dini, ırkı, uyruğu, politik düşünceleri ya da belli bir toplumsal zümreye mensubiyeti nedeniyle zulüm göreceğinden haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı bulunduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu ülkenin korumasından faydalanamayan ya da faydalanmak istemeyen yabancılarla bu tür*

olaylar nedeniyle önceden ikamet ettiği ülkesinin dışında bulunan, ilgili ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen vatansızlar” olarak tanımlanır (Türkiye Hukuk, 2022)

Buradaki en önemli nokta sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilerin mülteci statüsüne sahip olabileceği, Avrupa dışından (Suriye, Afganistan, Pakistan vb) gelen kişilerin mülteci statüsünde değerlendirilemeyeceği konusudur.

“Mülteci sıfatının geçerli olabilmesi için dört özelliğin var olması gerekmektedir:

a. Sadece Avrupa’dan gelen mülteci statüsüne sahiptir.

b.Mülteci statüsünde söz konusu kişinin yabancı olması ve vatandaşı olduğu ülkenin tarafından diplomatik olarak korumaması şartı aranır.

c. Mültecilik bireyseldir, kitlesel olarak gelenler mülteci statüsü kazanamaz.

d.İltica eden kişinin vatandaşı olduğu ülkede zulme uğrama riskinin haklı bir dayanağı (well founded fear) olmak zorundadır.” (Türkiye Hukuk, 2022).

Görüldüğü gibi yine aynı şekilde kitlesel göçlerle gelen kişiler de mülteci statüsünde değerlendirilmemektedir çünkü mültecilik bireyseldir.

1.3. Geçici Koruma Statüsü Kavramı

Geçici koruma statüsü özellikle Suriye’deki iç savaş nedeniyle ülkesinden ayrılarak Türkiye’ye gelen Suriyeliler için söz konusu olmaktadır.

Geçici koruma statüsü; Kendi ülkesinden ayrılmak mecburiyetinde kalmış ve geri dönme şansı olmayan, kitleler halinde Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına gelerek ülkeye bu şekilde giriş yapmış kişilere acil bir çözüm bulmak amacıyla sağlanan bir destektir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine göre söz konusu geçici koruma sağlanmış kişiler için yönetmelikle bazı haklar ve yükümlülükler getirilebilmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip kişiler Türkiye Cumhuriyeti'nde ikamet iznine sahip oldukları için aile birleştirme hakkına da sahip olabilmektedirler. Geçici koruma statüsüne sahip kişilerin eşlerine, kendisinin veya eşlerinin yetişkin olmayan veya bağımlı çocuklarına her seferinde 2 seneyi aşmayacak şekilde ikamet izni verilebilmektedir. Ancak söz konusu kişilere uzun süreli ikamet izni hakkı verilmez. Geçici koruma yönetmeliği uyarınca; geçici koruma statüsüne sahip kişilerin Türkiye Cumhuriyeti'nde buldukları süreler, bu kişilerin Türk vatandaşlığına başvurmaları durumunda bu başvuruda göz önünde bulundurulmazlar. Bununla birlikte incelendiğinde görülmektedir ki; geçici koruma yönetmeliği kapsamında koruma statüsüne hak kazanmış kişilere verilen söz konusu hakların büyük bölümü vatandaşlıkla aynı değere sahiptir. Ancak bahsedilen geniş haklarla birlikte geçici koruma statüsüne sahip kişilere ekstra yükümlülükler de yüklenmemiştir. Tüm bunlarla birlikte, gerekli şartların oluşması durumunda bu kişilerle ilgili sınır dışı etme kararı (deport) alma ve kişiyi ülkeyi terke davet etme de söz konusu olabilmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip kişiler kamu ve ülke güvenliği için tehlike oluşturmadıkları müddetçe Türkiye Cumhuriyeti'nde koruma süreleri boyunca kalma hakkına sahiptirler (Kapital Hukuk, 2022). Geçici koruma statüsündeki en can alıcı noktalardan birisi geçici koruma statüsündeki bir kişinin Türkiye'de bulunduğu sürenin Türk vatandaşlığı için başvuruda dikkate alınamayacağı konusudur. Buna göre geçici koruma statüsündeki bir kişi Türkiye'de ne kadar uzun kalırsa kalsın vatandaşlığa başvurma hakkı bulunmamaktadır.

1.4. Göçmen Kavramı

Göçmen kavramı diğer kavramlardan daha karmaşık ve çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Birleşmiş Milletler'in (BM) yaptığı tanımında 'Normalde ikamet ettiği ülkeyi değiştiren kişiler' şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu kişiler eğer üç aydan uzun, bir yıldan kısa süre ile ülke değiştirmişse kısa süreli göçmen, bir yıldan daha uzun bir süre ikametini değiştirdiyse uzun süreli göçmen olarak tanımlanmaktadır (Dinçer ve Eşsiz, 2021).

Başta da belirttiğimiz gibi sıklıkla birbirine karıştırılan bu kavramlar arasında ayırt edici birtakım özellikler bulunmaktadır. Öncelikle geçici koruma kavramının kendi ülkesini terk etmek zorunda kalmış, geriye dönmesi mümkün olmayan ve *kitleler halinde* hareket eden kişiler için söz konusu olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle Suriye'de meydana gelen iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalarak Türkiye'ye gelen kişilerin statüsünün geçici koruma statüsü olduğunu ortaya koymak gereklidir. Bu anlamda yine geçici koruma statüsünde olan kişilerle ilgili olarak '*Geçici koruma yönetmeliği uyarınca; geçici koruma statüsüne sahip kişilerin Türkiye Cumhuriyeti'nde buldukları süreler, bu kişilerin Türk vatandaşlığına başvurmaları durumunda bu başvuruda göz önünde bulundurulmazlar*' ibaresi oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu ibarenin son zamanlarda Türkiye'de tartışma konusu olan Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi konusu ile birlikte ele alınması gereklidir ki bu durum yine Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin statüsünü kamuoyu nezdinde tartışmaya açacaktır.

Yine Türkiye'de Suriye, Afganistan ve Pakistan gibi ülkelere Türkiye'ye gelen kişilerle ilgili sıklıkla kullanılan mülteci kavramı içinse kişilerin tabiiyeti, ırkı, dini gibi nedenlerle zulme uğrayacağından korktuğu için göç etmesi şartları söz konusudur. Ancak 1951 tarihinde imzala-

nan Cenevre Sözleşmesi'nde geçen bu tanımın içinde yer alan “*Avrupa ülkelerinde gerçekleşen olaylar sebebiyle...*” ibaresi durumu tamamen değiştirmektedir. Bu sözleşmeye göre Türkiye sadece Avrupa kıtasından gelen kişilere mültecilik statüsü vermekte, diğer bölgelerden gelen kişilere mülteci statüsü vermemektedir. Bu durumda Suriye, Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerden gelen kişilere mülteci demek yanlış olacaktır. Aynı şekilde geçici koruma statüsü ile mülteci statüsüne sahip kişiler farklı yasal haklara sahip olduğundan bu kavramların karıştırılması bu kişilerin yasal hakları konusunda da kamuoyunu yanıltıcı bir durum yaratacaktır.

Sığınmacı kavramı ise mülteci kavramıyla ilişkili olan, bir ülkede mülteci olmak isteyen ancak henüz sığınma başvurusu sonuçlanmamış kişilerin bu süreçte sahip oldukları statüdür.

Türkiye’de son zamanlarda yapılan tartışmaların, yine Türkiye ve AB arasında yapılan geri kabul anlaşmasının da bu kavramların doğru kullanılması yoluyla daha sağlıklı yürütüleceği açıktır.

1.5. Transit Ülke Kavramı

AB ülkeleri uzun süredir göç almakla birlikte özellikle Arap Baharı, Suriye iç savaşı, Afganistan ve Pakistan’daki iç karışıklıklar nedeniyle son yıllarda geçmişe göre oldukça yoğun bir göç akını ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum AB ülkelerini bu göç akınıyla ilgili daha sert düzenlemeler yapmaya ve karışıklıkları düzeltmeye itmiştir. Avrupa ülkeleri göç konusunda hedef ülkeler konumundadırlar. Bu durum Avrupa hukuk sisteminde de bazı karışıklıklara yol açmakta ve Avrupa ülkelerini karşı karşıya getirmektedir.

Transit ülke kavramını anlamak için öncelikle düzensiz göç kavramını

iyi anlamak gerekmektedir. Düzensiz göç; bir ülkeye yasadışı yollardan girmek, yine bir ülkede yasadışı yollarla kalmak ya da yasal şekilde girip yasal süre içinde çıkmamak olarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göç kavramı hedef ülkeler, transit ülkeler ve kaynak ülkeler bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Söz konusu kavram, hedef ülkeler açısından ülkeye yasadışı yollarla gelen ya da yasal şekilde girip yasal süre içinde çıkmayan kişileri kapsar. Kaynak ülke açısından, ülkeyi terk ederken uyulması gerekli prosedürleri yerine getirmeden ülke sınırlarını terk eden kişileri tanımlar. Transit ülkeler açısından ise, kaynak ülkeden hedef ülkeye ulaşmak amacıyla yasal veya yasal olmayan yollardan ülkeye girerek söz konusu ülkeyi bir transit (geçiş) ülkesi olarak kullanmak suretiyle ülke sınırlarını terk eden kişileri belirtir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2022).

Türkiye coğrafi konumu itibariyle Avrupa'nın güneydoğudaki kapısı, Ortadoğu ile Avrupa ülkeleri arasında bir geçiş alanıdır. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Türkiye bir hedef ülke olmaktan çok bir transit ülke konumundadır. Özellikle Suriye, Irak, İran, Afganistan, Pakistan gibi ülkelerden yasal ya da yasadışı yollarla gelen kişiler Türkiye'yi transit bir şekilde geçmekte, kara ve deniz yolu aracılığıyla Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadır. Türkiye bu konumdaki tek ülke değildir. Bu nedenle AB Türkiye dışında başka ülkelerle de geri kabul anlaşmaları yapmış, bu ülkeler aracılığıyla AB sınırlarına giren düzensiz göçmenleri geri kabul anlaşmaları çerçevesinde transit ülkelere iade edeceğini belirtmiştir.

2. Dublin Yönetmeliği ve İlk İltica Talebinin Hangi Ülkeye Yapılacağı Konusu

AB ülkeleri ekonomik ve siyasal konularda iş birliği yaptıkları gibi göç politikaları konusunda da ortak bir politika yürütmektedirler. Ancak bu ortak politikalara karşın iltica talepleri ve bu talepler konusunda hangi

ülkelerin sorumlu olduğuna dair karışıklıklar bulunmaktadır.

1999 senesinde Tampere’de düzenlenmiş olan Avrupa Konseyi toplantısının ardından, AB bütün üye ülkelerde uygulanmak üzere bir ortak göç politikası oluşturmuştur. Dublin Yönetmeliği 18 Şubat 2003 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir ve düzenlenme nedeni politik iltica taleplerinin hangi devlet tarafından inceleneceğine karar vermektir. Bu yönetmeliğe göre, ilgili iltica talebi kişinin Avrupa’ya ilk olarak giriş yaptığı ülkenin makamlarınca değerlendirilecek, diğer devletler daha sonra yapılacak iltica taleplerini değerlendirmeden ilgili kişiyi ilk giriş yaptığı ülkeye geri göndereceklerdir. Bu nedenle iltica talebinde bulunmuş olan kişi ilk olarak hangi ülkeye giriş yaptıysa ya da hangi ülkeden vize aldıysa iltica talebini değerlendirme bakımından o ülke yetkilidir. Bununla birlikte, devlet ilgili kişinin iltica talebini bizzat kendisi değerlendirme ve kişiyi ilk giriş yaptığı ülkeye geri gönderme kararı da verebilir. Buna ‘egemenlik hükmü’ denilmektedir (Kılınç, 2020).

Dublin Yönetmeliği gereği iltica başvurusunda bulunan kişinin ilk başvuru yaptığı ülkeye gönderilmesi konusunda gerek AB ülkeleri arasında gerekse de AB ülkeleri ve sığınmacılar arasında ihtilaflar ve bunun sonucu olarak davalar ortaya çıkmaktadır. Bu ihtilaflara bir örnek olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde görülmüş olan T.I. - Birleşik Krallık davası gösterilebilir.

Söz konusu davada, Sri Lanka vatandaşı olan T.I. Almanya’ya gelmiş ve burada politik iltica talebinde bulunmuştur. Kişi Almanya’da iltica talebinden sonuç alamamış ve Birleşik Krallık topraklarına geçerek burada da iltica talebinde bulunmuştur. Birleşik Krallık bu kişiyle ilgili Dublin Yönetmeliği’ni uygulamış ve T.I.’nın talebini incelemeyen kendisini Almanya’ya geri göndermiştir. Bu davada Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi, uluslararası bir belgeye ya da uluslararası bir örgütün kararına istinaden kişinin bir devletten diğer bir devlete gönderilmesinin, gönderen devletin sözleşmeden dolayı ortaya çıkan sorumluluğunu ve yine gönderen durumundaki devletin bu kişinin durumunu incelemekle ilgili sorumluluğunu ortadan kaldırmadığı, gönderen durumundaki devletin kişinin gönderilen devlette insanlık dışı muamele ve işkenceye maruz kalmadığını incelemekle yükümlü olduğu kararına varmıştır (Kılınç, 2020).

Şüphesiz bu durum Birleşik Krallık ve Almanya gibi iki AB ülkesi arasında gerçekleşmesi açısından ilginçtir ancak konunun geri kabul anlaşmaları ile ilgili olan kısmı Türkiye’den AB ülkelerine yasadışı yollardan geçen ve orada yakalanan düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye iadesi konusunda yine bu şahısların Türkiye’de işkence ve insanlık dışı muameleyle maruz kalmayacakları ön kabulüdür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin T.I. - Birleşik Krallık davası konusundaki kararı açıkça bir ülkeden diğerine iade edilen şahıslarla ilgili iade edilen ülkede işkence ve insanlık dışı muamele görmeyecekleri temeline dayanmaktadır. Bu noktada karşımıza ‘Güvenli Üçüncü Ülke’ kavramı çıkmaktadır.

Güvenli üçüncü ülke kavramı, tanımı BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yapılmış bir tür mekanizmadır. Buna göre bu mekanizma, bir devletten uluslararası koruma talep etmiş olan bir kişinin, aslında bu koruma talebini başka bir devlete yapması gerektiği ve kişinin aranan koşulları taşıması durumunda, ilk bulunduğu devlette korumaya alınacağı için başvuruda bulunduğu devlette başvurusunun kabul edilmeyeceği durumunu içerir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, güvenli üçüncü ülke tanımı, kişinin (sığınmacının) o an bulunduğu ülke yerine transit ülke olarak geçtiği ülkede ya da bir süre boyunca kaldığı başka bir ülkede uluslararası koruma talebinde bulunması gerektiği anlamına gelmektedir (Aydın, 2018).

3. Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Gc Hareketleri

AB lkeleri özellikle 20. Yüzyılın ortalarından itibaren gerek daha iyi ekonomik koşullara sahip olmaları gerek özgürlükler konusundaki gelişmişlikleri gerekse de gelişkin demokrasileri ile dünyanın dört bir yanından gcmeni kendisine çekmektedir. Bu gc akını kimi zaman işgücü ihtiyaı nedeniyle AB lkelerinin kendileri tarafından istenirken kimi zamansa Avrupa lkeleri savaşlar nedeniyle ya da daha iyi ekonomik koşullar bulmak amacıyla zorunlu gclere ev sahipliği yapmaktadır. AB ülkelerini geri kabul anlaşmaları yapma noktasına getirense hiç şüphe-siz Arap Baharı ve ardından yaşanan Suriye İç Savaşı nedeniyle yaşanan gcmen akını olmuştur.

Türkiye'nin gc tarihi ise Avrupa tarihinden daha farklıdır. Avrupa lkeleri gcmenler için bir hedef konumundayken Türkiye bir transit ülke konumundadır. Çoğu kişi Türkiye'yi Avrupa ülkelerine geçiş için bir köprü gibi kullanmak isterken gerek Avrupa Birliği lkelerinin gc politikaları gerekse de başka nedenlerle Türkiye'de kalan ve AB ülkelere geçiş yapamayan kişiler Türkiye içerisinde ekonomik, sosyolojik ve siyasi tartışmaların konusu haline gelmektedirler.

3.1. Avrupa Birliği Tarihinde Gc Hareketleri

Daha önce bahsedildiği gibi Avrupa 20. Yüzyılın ortalarından itibaren farklı nedenlerle gcmen nüfusunun artışına tanık olmaktadır. Avrupa'nın bugün yaşadığı gcmen krizini anlamak için öncelikle Avrupa'nın bu konudaki tarihine göz atmak gerekir.

Avrupa'nın gc tarihine baktığımızda İkinci Dünya Savaşı'na kadar gc

veren konumunda olduğu gör÷lmektedir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç almaya başlamıştır. Bu durum Avrupa'yı kendi göç politikalarını oluşturmaya itmiş ve bu süreçte Avrupa en önemli göç alan merkezlerden biri haline gelmiştir (Ultan, 2017). Bu durum şüphesiz ki büyük oranda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılmış ve savaştan sonra işgücü konusunda sorun yaşayan Avrupa'nın ekonomik açıdan ayağa kalkmak için işgücüne ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Almanya, işçi alımı konusunda 1955'te İtalya, 1960'ta İspanya ve Yunanistan, 1961'de Türkiye, 1963'de Fas, 1964'de Portekiz, 1965'de Tunus ve 1968'de Yugoslavya ile anlaşmalar yapmıştır (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018).

Almanya örneğinin yanında, farklı Avrupa ülkeleri göçmenler konusunda farklı politikalar uygulamışlardır. Örneğin Fransa cumhuriyetçi gelenekleri nedeniyle göçmenlere asimilasyoncu bir politika uygularken Belçika ise farklı kültürel özelliklerine dayanarak hem cumhuriyetçi asimilasyon modelini hem de demokratik çokkültürcü modeli uygulamıştır. Yine Hollanda ve Birleşik Krallık da çokkültürcü modeli uygulayan diğer ülkelerdir (Kaya, 2018).

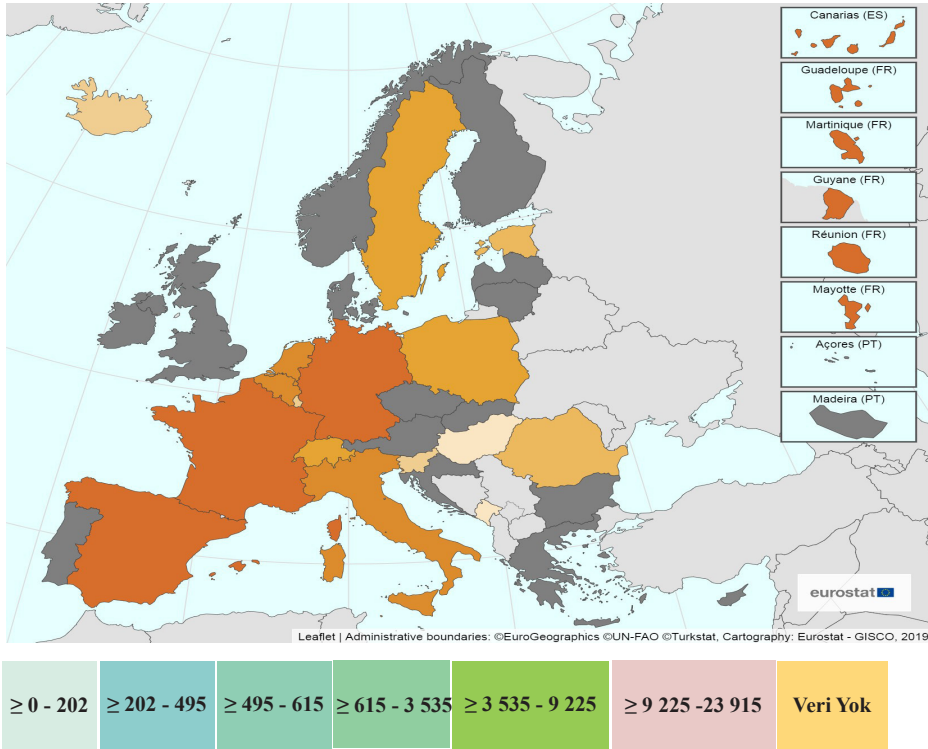
1951 tarihinde Schuman Deklarasyonu ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun ortaya çıkması ve 1957 Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun oluşturulmasıyla ekonomik bir entegrasyon süreci takip edilmiştir. Buna karşın Avrupa'da göç politikalarıyla ilgili yapılan ilk çalışmanın 1972 senesinde Fransa'nın kayıt dışı yollarla ülkeye giren kaçak göçmenlerle ilgili uygulamaları olduğu söylenebilir (Gençler, 2010).

Son yıllarda yaşanan Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı'nın ardından AB ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'ndan beri görmedikleri yoğun bir göç dalgası ile karşılaşmışlardır. Öyle ki mevcut göç politikaları sadece dü-

zensiz göçle mücadele ve dış sınırlarının korunması üzerine olan Avrupa ülkeleri Avrupa'ya ulaşan Suriyeli sığınmacı sayısının bir milyonu aşması ile bir krizle karşı karşıya kalmış ve AB göç politikalarının yetersiz kaldığı görülmüştür. Özellikle AB'nde 1997 Amsterdam Anlaşması ile ortak bir göç politikası belirlenmiş gibi gözükse de uygulamada üye ülkeler arasında oluşan fikir ayrılıkları ortak göç politikasının oluşturulmasını ve uygulanmasını oldukça zor kılmıştır (Kanat ve Aytaç, 2018).

AB bu sığınmacı kriziyle başa çıkabilmek için Türkiye ve diğer ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapmakta ve sığınmacıları Avrupa Birliği sınırlarına girmeden durdurmaya çalışmaktadır. Buna karşın AB ülkelerine sığınma başvuruları devam etmektedir.

Tablo 1. Başvuru Sahibi Türü, Vatandaşlık, Yaş ve Cinsiyete Göre Sığınma Başvuru Sahipleri- Aylık Veriler (2022-10)

Kaynak: Eurostat, 2022.

Yukarıdaki istatistik Ekim 2022 itibariyle AB üyesi ülkelere yapılan vatandaşlık başvuruları yoğunluğunu göstermektedir. İstatistikten de anlaşılacağı üzere en yoğun vatandaşlık başvuruları Almanya, Fransa ve İspanya'da gerçekleşmiştir. Bunları İtalya, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler takip etmektedir.

3.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Göç Hareketleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin göç tarihini incelerken öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, özellikle Balkan ülkelerinde kalan Türk soylu kişilerin Türkiye'ye dönüşleri kapsamında hazırlanan 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu'nun incelenmesi gerekir.

Kanunun amaçlarını incelediğimizde burada devletin amacı yalnızca muhacir yerleştirmek değildir. Burada iki temel amaç ön plana çıkmaktadır. Birincisi 'Türk kültürünü güçlendirmek ve dil konusunu çözüme ulaştırmaktır'. Bu nedenle ülkeye Türk kültürüne bağlı göçmen getirtmek ve Türk kültürüne sahip nüfusu yoğunlaştırmak bir zorunluluk olarak görülmüştür. İkincisi 'Türk kültürüne uzak kalmış kişileri Türk kültürünün içinde eritmek ve onları Türk oldukları için ülkeye daha sağlam bir şekilde bağlamak' olarak açıklanmaktadır. Söz konusu kanunun gerekçesinde 'Türkiye Cumhuriyeti de ancak gönül ve kafa birliği ile dil birliğini göz önüne alarak bir soyun tek çocuğu saydığı Türklüğün iç ve dış güçlerini birleştirip yükselterek her şeyi ancak bu büyük Türk'e bağlamayı kendisine ülkü ve amaç yapmıştır' denilmiş ve bu bağlamda göçmenler konusunda dil, kültür ve soy birliğini ön plana çıkarmıştır (Şakacı, 2020).

Türkiye özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgücü olarak başta Almanya olmak üzere birçok AB ülkesine göç vermekle birlikte göç alma konusunda hedef bir ülke olmamıştır. Ancak bu durum yakın zamanda ciddi değişiklikler

göstermiştir. Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Pakistan'daki siyasi karışıklıklar ve Afganistan'da Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi gibi sebeplerle bu ülkelerden birçok kişi Türkiye'ye yasal ve yasa dışı yollardan giriş yapmıştır. Bunların bir kısmı Türkiye'yi bir hedef ülke olarak görürken büyük bir kısmı ise Türkiye'yi AB ülkelerine geçiş için bir transit ülke olarak görmektedir. Türkiye'nin bu konudaki durumunu daha iyi anlayabilmek için istatistiksel olarak sığınmacıların durumunu incelemek daha yerinde olacaktır:

Tablo 2. Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç, 2016-2019

Yıl Year	Vatandaşlık ülkesi Country of citizenship	Türkiye'ye gelen göç Immigrants			Türkiye'den giden göç Emigrants			Net göç Net migration
		Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	
2019	Toplam-Total	677 042	368 515	308 527	330 289	180 444	149 845	346 753
	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Turkish Republic citizens	98 554	57 861	40 693	84 863	51 861	33 002	13 691
	Yabancı uyruklular-Foreign nationals	578 488	310 654	267 834	245 426	128 583	116 843	333 062
	Irak-Iraq	83 829	45 556	38 273	58 631	32 054	26 577	25 198
	Türkmenistan-Turkmenistan	80 003	52 146	27 857	14 067	6 334	7 733	65 936
	Afganistan-Afghanistan	47 228	28 166	19 062	16 790	10 259	6 531	30 438
	Suriye-Syria	43 190	23 902	19 288	8 051	4 790	3 261	35 139
	İran-Iran	42 351	23 531	18 820	18 004	9 918	8 086	24 347
	Azerbaycan-Azerbaijan	26 563	13 639	12 924	14 831	8 477	6 354	11 732
	Özbekistan-Uzbekistan	25 064	8 334	16 730	12 840	4 405	8 435	12 224
	Rusya Federasyonu-Russian Federation	17 311	6 742	10 569	7 182	2 683	4 499	10 129
	Mısır-Egypt	12 502	7 630	4 872	6 846	4 758	2 088	5 656
	Libya-Libya	12 082	7 564	4 518	7 190	4 397	2 793	4 892
	Ürdün-Jordan	11 268	7 021	4 247	3 613	2 447	1 166	7 655
	Somali-Somalia	10 290	5 429	4 861	1 516	931	585	8 774
	Filistin-Palestine	9 978	6 269	3 709	4 248	2 781	1 467	5 730
	Kazakistan-Kazakhstan	9 950	4 280	5 670	3 780	1 564	2 216	6 170
	Kırgızistan-Kyrgyzstan	9 950	2 694	7 256	5 879	1 864	4 015	4 071
	Almanya-Germany	9 417	4 759	4 658	3 973	1 948	2 025	5 444
	Gürcistan-Georgia	8 128	2 173	5 955	5 700	1 330	4 370	2 428
	Fas-Morocco	8 081	2 306	5 775	2 249	619	1 630	5 832
	Çin-China	7 328	4 169	3 159	3 252	2 501	751	4 076
	Yemen-Yemen	6 907	4 484	2 423	2 742	1 805	937	4 165
	Ukrayna-Ukraine	6 641	1 473	5 168	4 149	888	3 261	2 492
	Cezayir-Algeria	5 976	3 083	2 893	1 595	940	655	4 381

Kaynak: TÜİK, 2020.

Bu istatistik 2019 yılında cinsiyete göre Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden sığınmacı sayısını göstermektedir. Örneğin Türkiye'ye Suriye'den 43.190 sığınmacı gelmekte, bunların 8.051 tanesi Türkiye'den ayrılmakta, 35.139 tanesi Türkiye'de kalmaktadır. Diğer bir örnek olarak Türkiye'ye Afganistan'dan 47.228 sığınmacı gelmekte, bunların 16.790 tanesi Türkiye'den ayrılmakta, 30.438 tanesi Türkiye'de kalmaktadır. Üstelik bunlar kayıtlı olan sığınmacılardır. Düzensiz göçmenlerin sayısı ise bilinmemektedir. Ülkemize giren ve burayı terk eden sığınmacı sayısına baktığımızda ciddi sayıda sığınmacının Türkiye'de kaldığını, bunun da Türkiye'yi ekonomik ve demografik olarak oldukça olumsuz yönde etkileyebileceğini söylemek mümkündür.

Türkiye ve AB'nin coğrafi yakınlıkları göç hareketliliği bağlamında da Türkiye ve AB'nin doğal bir şekilde bağlanmasına neden olmaktadır. AB göç hareketlerini düzenlemek amacıyla farklı zamanlarda farklı ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapmıştır. Bu bağlamda hem AB'nin geri kabul anlaşmalarına hem de Türkiye – AB arasındaki göç ilişkilerine birlikte bakmakta yarar vardır.

4. Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmaları

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından en önemli göç alma merkezlerinden biri olan Avrupa 1997 Amsterdam Anlaşması ile ortak bir göç politikası belirlese de ülkeler arası fikir ayrılıkları nedeniyle bu göç politikasını uygulamakta zorlanmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı ile gelen Suriyeli göçmen sayısının oldukça artmasıyla ciddi bir göçmen krizi ortaya çıkmıştır.

Suriyeli sığınmacılar Avrupa'ya üç farklı yol izleyerek ulaşmaktadırlar. Bunların ilki Batı Akdeniz rotasıdır ve Fas ve Cezayir üzerinde İspanya'ya ulaşmayı amaçlamaktadır. İkinci rota Orta Akdeniz rotasıdır ve

bu rota Tunus, Mısır ve Sahra altı bölgesinden çıkarak Libya üzerinden İtalya'ya ulaşmayı amaçlar. Üçüncü rota Doğu Akdeniz rotasıdır ki bu rota Suriye, Irak ve Afganistan'dan gelen sığınmacıların Türkiye üzerinden Yunanistan, Macaristan ve Sırbistan'a girmek için kullandığı rotadır (Demir ve Soyupek, 2015). Bu üç rota içerisinde Türkiye- AB ilişkilerinde kritik rol oynayan rota ise hiç şüphesiz ki Türkiye'nin transit ülke olarak kullanıldığı üçüncü rotadır.

AB'nin düzensiz ve yoğun göçle başa çıkmak için kullandığı geri kabul anlaşmaları tarihi eskiye dayanan anlaşmalardır. 1818-1819 senelerinde Prusya ve diğer Alman devletleri arasında, 1906 yılında ise bu kez Almanya ile Hollanda arasında geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır. 1958'de Benelux Ekonomi Birliği üyeleri yaptıkları anlaşma ile üçüncü ülke vatandaşlarının ülke dışına çıkarılması ve geri kabulü konusunda düzenlemeler yapmışlardır. Yine Benelux 1964'te Fransa, 1965'te Avusturya ve 1966'da Almanya ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır (Coleman, 2009). Bunlar '1. nesil geri kabul anlaşmaları' olarak nitelendirilirler.

1990'lı yıllara geldiğimizde ise Doğu Blokunun yıkılmasının ardından özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden AB ülkelerine bir göç akını başladı. Bu nedenle AB ülkeleri bu ülkelerle geri kabul anlaşmaları yaptılar. '2. nesil geri kabul anlaşmaları' olarak adlandırılacak bu anlaşmalarda amaç bu Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen veya bu ülkeleri transit ülke olarak kullanarak AB ülkelerine ulaşan düzensiz göçmenleri geri göndermektir. Bu anlaşmalarda iki tür geri kabul hükmü olduğu dikkat çekmektedir. İlki ülkelerin kendi vatandaşlarını geri kabul etme yükümlülüğü, diğeri ise üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulüne ilişkindir (Batır, 2018).

Bu açılarından bakıldığında AB ülkelerinin düzensiz göçle baş etmek için

üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapmalarının yeni bir uygulama olmadığı görülebilir. Burada kilit nokta geri kabul anlaşması yapılan ülke vatandaşlarından çok o ülkeyi transit ülke olarak kullanarak AB ülkelerine girmeye çalışan düzensiz göçmenlerin transit ülkeye geri gönderilmesidir. Türkiye ile AB arasında yapılan geri kabul anlaşmasını bu bağlamda daha dikkatli incelemek gerekmektedir.

5. Yeni Göç ve İltica Paktı

Eylül 2020 tarihinde AB Komisyonu, göç krizini çözmek amacıyla AB üyelerinin göçü nasıl yöneteceğine dair üç seçeneqli bir ‘zorunlu dayanışma’ sistemi sunmuştur. ‘Yeni Göç ve İltica Paktı’ adındaki sistemde yer alan seçenekler:

- a. *“Belli sayıda sığınmacı kabul etmek*
- b. *Sığınma başvurusu reddedilen kişilerin kaynak ülkelere geri gönderilmesi için ödeme yapmak*
- c. *Ulaşım ve altyapı gibi ‘operasyonel tedbirler’ için mali kaynak sağlanması şeklinde sıralanmıştır” (Euronews, 2023).*

AB Komisyonu tarafından sunulan Yeni Göç ve İltica Paktı Avrupa Parlamentosu (AP) Genel Kurulu’nda onaylanmıştır. Pakt genel hatlarıyla düzensiz göçmenlerin geri dönüşünün hızlandırılması, AB içerisindeki diğer ülkelere seyahat etmelerinin engellenmesi, göçmenlerin AB tarafından gerekli görülen durumlarda üye ülkelere yerleştirilmesi, üye ülkelerden birinin göçmen akınına uğraması durumunda diğer üye ülkelerin bir miktar mülteciyi kendi ülkelerinde ağırlaması ve baskı altındaki ülkelere finansal destek sağlanması gibi konuları içermektedir (AA, 2023).

Yeni Göç ve İltica Paktı ile ilgili olarak 8-9 Haziran 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Adalet ve İçişleri Bakanları toplantısında uzlaşma sağlanmıştır. AB İçişleri Bakanları, göç politikası reformu ile birlikte iki temel konuda anlaşma sağlamışlardır. Bunlardan biri mültecilerin bakımı için AB üyeleri arasında zorunlu bir dayanışma mekanizması kurulmasını öngörürken diğeri sınırlarda belirli göçmenlerin iltica başvurularını incelemek için hızlandırılmış bir süreç oluşturulmasını öngörmektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin AB üyesi ülkelere paylaştırılmasını öngören bir sistem kurulması konusunda Polonya ve Macaristan karşı oy kullanırken Malta, Slovakya, Litvanya ve Bulgaristan çekimser kalmıştır (Voa, 2023).

Yeni Göç ve İltica Paktı ve AB üyesi ülkeler arasındaki tartışmalar göstermektedir ki AB göçmen krizinin çözülmesi için Birlik içerisinde daha adil bir yük paylaşımını hedeflerken Birliğin bazı üyeleri bu duruma karşı çıkmaktadır. Polonya ve Macaristan gibi ülkelerin özellikle göçmenlerin üye ülkelere paylaştırılması konusunda itiraz etmeleri bazı üye ülkelerin göçmenlerle ilgili demografik kaygılar taşıdığını düşündürmektedir.

6. Türkiye- AB Vize Serbestisi Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması

Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum, Türkiye'yi Avrupa ile Ortadoğu-Asya arasında bir tampon bölge konumuna getirmiştir. Bu nedenle Türk vatandaşlarından daha çok Türkiye'yi transit ülke olarak kullanarak Avrupa Birliği ülkelerine geçmek isteyen üçüncü ülke (Suriye, Afganistan, Pakistan vb) vatandaşları oluşturdukları düzensiz göç nedeniyle AB ülkeleri için bir kriz oluşmasına neden olmuşlardır. AB ülkeleri buna bir çözüm bulmak amacıyla Türkiye ile aralarındaki uzun süreli üyelik ve vize müzakerelerini de koz olarak kullanarak bir geri kabul an-

laşması imzalamayı, böylece düzensiz göçü kendi sınırlarına gelmeden Türkiye’de tutmayı amaçlamışlardır.

Bu bağlamda geri kabul anlaşması 4 Mart 2003 tarihinde Türkiye’ye önerilmiştir, 21 Haziran 2012’de ise paraflanmıştır (Mat ve Özdan, 2018). Bu süre içerisinde Türkiye ile AB arasında birçok konuda müzakereler yapılmıştır. Türkiye, vize kolaylığı çalışmalarının başlatılması için tarih belirlenmeden geri kabul anlaşmasını imzalamayacağını belirtmiş, AB ise vize kolaylığı çalışmalarının ancak geri kabul anlaşması imzalandıktan sonra başlayabileceği konusunda ısrar etmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta AB’nin Türkiye’ye geri kabul anlaşmasını imzalaması durumunda vize serbestisi sağlayacağını garanti etmemesi, geri kabul anlaşmasının imzalanması durumunda yalnızca vize kolaylığı ‘çalışmalarının’ başlatılması için tarih vereceğini söylemesidir.

Görüşmeler sonucunda vize serbestisi diyalogu mutabakat metni ve geri kabul anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır.

18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ile AB arasında yapılan zirve sonucunda düzensiz göçle mücadele konusunda iki tarafın belli konularda mutabakatını içeren bir bildiri yayımlanmıştır. Bununla birlikte bu zirve bildirisinde bazı sorunlu alanlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri Türkiye’nin güvenli üçüncü ülke sayılıp sayılamayacağı – sığınmacıların işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalıp kalmayacakları – ve bu doğrultuda geri kabul anlaşması ve zirve bildirisi uyarınca Türkiye’ye iade edilip edilemeyeceği konusudur. Bir diğeri ise 18 Mart 2016 tarihli zirve bildirisinin uluslararası bir antlaşma niteliğinde olup olmadığı konusudur (Karaca, 2020).

Geri Kabul Anlaşması AB ülkelerinde yasadışı yollarla bulunan Türk vatandaşlarını geri kabulünden çok Türkiye’yi transit ülke olarak kullanarak Avrupa Birliği ülkelerine geçen üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulü açısından kritik önem taşımaktadır.

Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşmasının 4. Maddesi Türkiye’nin, 6. Maddesi ise AB üyesi ülkelerin üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansızları hangi şartlarda kabul edeceğini düzenlemektedir. Buna göre madde 4.1 ve 6.1’de belirtildiği gibi anlaşma tarafları geri kabulü talep eden üye ülkeye girme, burada bulunma veya ikamet etme şartını sağlamayan veya daha önce sağlasa da şu an bu şartları yitirmiş kişileri geri kabulle yükümlüdür. Bu şartlardan biri geri kabul başvurusu sırasında ilgili kişinin geri kabul talep edilen devletin vizesine sahip olması veya o devlet tarafından verilmiş bir ikamet iznine sahip olmasıdır. Bir diğer şart ise ilgili kişinin geri kabul talep edilen devlette bir süre kaldıktan sonra veya o devlet üzerinden transit geçiş yaparak anlaşmanın diğer tarafı olan ülkeye yasadışı yollarla girmesidir (Karaca, 2020).

Bu durum göstermektedir ki Türkiye’ye kaçak yollarla giren ve burada bir süre kalan düzensiz bir göçmen yine yasadışı yollarla AB ülkelerine giriş yapmaya çalıştığında Türkiye’ye iade edilecektir.

Değerlendirme

Dünyada son yıllarda göç hareketleri büyük bir hız kazanmıştır. Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Afganistan’da Taliban’ın yönetimi ele geçirmesi, Irak’taki siyasal istikrarsızlık, İran’daki toplumsal hareketler ve bunun yanında birçok ülkedeki iç karışıklıklar nedeniyle bu ülkelerdeki kişiler daha güvenli ülkelere göç etmektedir. Avrupa ise bu anlamda en cazip alan olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye ise bu senaryoda düzensiz göçmenler ile Avrupa arasında durmakta, AB ülkelerine geçmek

isteyen düzensiz göçmenler Türkiye’de birikmektedir.

Türkiye uzun yıllardır terörle mücadele eden ve ekonomik olarak Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça gerisinde olan bir ülkedir. Buna karşın yıllardır Suriye İç Savaşı nedeniyle Türkiye’ye gelmiş olan milyonlarca geçici koruma statüsündeki kişiye ev sahipliği yapmakta ve bu kişilerin sağlık, barınma, beslenme gibi harcamaları için kısıtlı olan kaynaklarını kullanmaktadır. AB ise bu kişilerin Türkiye’de kalmaları için söz verdiği maddi yardımı yerine getirmemekte, Türkiye ise kendi kıt kaynaklarını geçici koruma statüsündeki kişiler için harcamaya devam etmektedir.

Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin Türkiye’de geçirdikleri süreler yasal olarak –yukarıda da belirtildiği gibi- Türk vatandaşlığına başvuru süresinden sayılmamaktadır. Buna karşın şu ana kadar 221.671 geçici koruma statüsündeki Suriyelinin Türk vatandaşlığı aldığı açıklanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2022). Geçici koruma statüsündeki kişilere vatandaşlık verilmesi Türk halkında var olan huzursuzluğu artırmaktadır.

Türkiye açısından bakıldığında ortaya çıkan bu olumsuz tabloya karşın AB ise olaya kendi perspektifinden yorum getirmektedir. Örneğin İtalya Başbakanı Giorgia Meloni, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması’nı hatırlatmış, AB’nin Türkiye’ye doğu rotasındaki göçmen gelişlerini yönetmesi için milyarlarca Euro verdiğini, İtalya’nın buna yüz milyonlarca Euro ile katıldığını söyleyerek bu konuda Avrupa ölçeğinde bir çözümün inşa edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2022). Bu açıklamayla görülmektedir ki AB sadece para yardımı karşılığında Türkiye’nin bu göçmenleri kayıtsız şartsız tutmasını beklemektedir. Bunun yanı sıra AB içerisinden Türkiye’ye göçmenler konusunda fazla taviz verildiğiyle ilgili açıklamalar da yapılmaktadır.

Sonuç

Türkiye ile AB arasında yapılan geri kabul anlaşmasını tek bir boyutta düşünmemek, aksine çok boyutlu olarak ele almak gerekmektedir. Şüphesiz bu boyutlardan en önemlileri AB ülkelerinin kendi sınırları içinde istemedikleri düzensiz göçmenleri bu yolla Türkiye’de tutmak istemeleri, diğer boyutu ise bunu yaparken Türkiye’nin uzun süredir talep ettiği AB tam üyeliği ve vize muafiyeti gibi konuları pazarlık konusu yapmalarınıdır.

Geri kabul anlaşması ile birlikte AB ülkeleri kendi sınırları içerisinde istemedikleri üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye’de kalmasını talep etmektedirler. Diğer bir deyişle Türkiye, AB ülkelerinde yasa dışı yollarla bulunan Türk vatandaşlarını geri kabul etmenin yanında sadece Avrupa’ya geçerken Türkiye üzerinden geçtiği için üçüncü ülke vatandaşlarını da kabul etmek durumunda bırakılmaktadır. AB Türkiye’nin düzensiz göçmenleri kendi ülkesinde tutması karşılığında Türkiye’ye vize serbestisi konusunda çalışmalara başlanacağını ve üyelik müzakerelerinde kolaylık sağlanacağını vadetmiş ancak Türkiye geri kabul anlaşmasını imzalamasına karşın bu konularda herhangi bir adım atılmamıştır. Türkiye anlaşma imzalamak gibi kesin bir eylemde bulunmasına karşın AB Türkiye’ye yalnızca vaatte bulunmuş ancak bu vaadi dahi yerine getirmemiştir. Burada kesinlikle AB lehine asimetrik bir yarar göze çarpmaktadır. Bu durum açık şekilde Türkiye aleyhine olan bir durumdur.

Türkiye’de bulunan sığınmacılar nedeniyle zaten sağlıklı olan ekonomi daha da bozulmakta, asayiş sıkıntıları yaşanmakta, şehirlerde gettolar oluşmaktadır. Her şeyden önemlisi, bu tür yoğun demografik hareketlerin, özellikle Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan ulus devlet kavramı ve ulus yapıları üzerinde oluşturacağı olumlu – olumsuz etkilerin Türkiye

üzerinde de iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Türkiye henüz AB üyesi olmasa da AB'nin sınır komşusu ve güvenliğinin bir parçasıdır. Göçmen krizinin Türkiye'de demografik, insani, ekonomik ve güvenlik sorunları ve istikrarsızlık yaratması dolaylı yoldan AB'ni de olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Türkiye ve AB'nin bu krizin aşılmasında gerek geri kabul anlaşmaları gerekse de yasal düzenlemeler açısından beraber çalışması hem Türkiye'nin hem de AB'nin istikrarı için önem arz etmektedir.

Kaynakça

AA (2023). Avrupa Parlamentosu, AB'nin göç ve iltica kurallarını değiştirecek paketi onayladı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-parlamentosu-abnin-goc-ve-iltica-kurallarini-degistirecek-paketi-onayladi/2877449> (Erişim Tarihi 30 Eylül 2023)

Aydın, E. (2018). Avrupa Birliği Mevzuatında Güvenli Üçüncü Ülke Kavramı ve Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşmasına Yansımaları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 38 (1), 11-40.

Batır, K. (2018). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15 (30), 585-604.

Coleman, N. (2009). *European Readmission Policy, Third Country Interests and Refugee Rights, Immigration and Asylum Law and Policy in Europe*. Martinus Nijhoff Publishers

Cumhuriyet Gazetesi (2022). Nüfus Müdürlüğü: 221 bin 671 Suriyeli, Türk vatandaşlığı aldı. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/nufus-mu-durlugu-221-bin-671-suriyeli-turk-vatandasligi-aldi-2008367> (Erişim Tarihi 11 Aralık 2022).

Cumhuriyet Gazetesi (2022). Meloni'den Fransa ve Avrupa'ya göç tepkisi: Türkiye'ye milyarlarca Euro harcadık. <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/meloniden-fransa-ve-avrupaya-goc-tepkisi-turkiyeye-milyarlarca-avro-harcadik-2001855> (Erişim Tarihi 26 Aralık 2022).

Demir, O. O., & Soyupek, Y. (2015). Mülteci krizi denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, çıkarlar ve kaygılar. Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji Yayınları, 6 ,20

Dinçer, S. & Eşsiz, F. P. (2021). Uluslararası Göç Olgusu ve “Arap Baharı” Sürecinde Değişime Uğrayan Avrupa Birliği Göç Politikaları. Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 7 (1), 68-84.

Euronews (2023). Avrupa Birliği ülkeleri ortak bir göç politikasını oylamak üzere bir araya geliyor. <https://tr.euronews.com/2023/06/06/avrupa-birligi-ulkeleri-ortak-bir-goc-politikasini-oylamak-uzere-bir-ara-ya-geliyor> (Erişim Tarihi 30 Eylül 2023)

Eurostat (2022). Asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex- monthly data. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctzm/default/map?lang=en (Erişim Tarihi 10 Aralık 2022).

Gençler, A. (2010). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. Journal of Social Policy Conferences , 0 (49).

Göç İdaresi Başkanlığı (2022). Düzensiz Göç Hakkında. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda> (Erişim Tarihi 07 Aralık 2022).

Kanat, S. & Aytaç, M. (2018). Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik ile Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Göç Özel Sayısı Cilt 1, 55-86.

Kapital Hukuk (2022, 1 Ağustos). Geçici Koruma Nedir? <https://www.kapitalhukuk.com/gecici-koruma-nedir/> (Erişim Tarihi 06 Aralık 2022).

Karaca, H. A. (2020). Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması ve 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-Avrupa Birliği Zirve Bildirisi Uyarınca Düzensiz Göçle Mücadele ve Bazı Sorunlu Alanlar. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24 (4), 155-194.

Kaya, A. (2014). Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış. İDEALKENT, 5 (14), 11-28.

Kılınç, Ü. (2020) “Geri Kabul Anlaşması’nın Uygulanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Değerlendirilmesi”. Ankara Barosu Dergisi 78 (2020): 1-35

Ölmez Kıyıcı, G. & Kaygısız, U. (2018). Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi- The Evaluation Of The European Union’s Readmission Agreements Within The Scope Of European Union Migration Policies And Human Rights. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (25), 467-484

Şakacı, B. K. (2020). Türkiye'nin Göç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1 (3), 36-57.

TÜİK (2020). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709> (Erişim Tarihi 10 Aralık 2022).

Türkiye Hukuk (2022). Mülteci Nedir? <https://www.turkiyehukuk.org/multeci-nedir/> (Erişim Tarihi 06 Aralık 2022).

Ulan, M. (2017). Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen Mi, Politik Göçmen Mi?. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Göç Özel Sayısı, 1443-1456.

Uluslararası Af Örgütü (2022). Mülteci Hakları. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari> (Erişim Tarihi 07 Aralık 2022).

Voa (2023). AB'de "göç ve mülteciler" alanında tarihi anlaşma. <https://www.voaturkce.com/a/abde-goc-ve-multeciler-alaninda-tarihi-anlasma/7129902.html> (Erişim Tarihi 30 Eylül 2023)

Yıldırım Mat, T. & Özdan, S. (2018). AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 24 (1), 36-49.